

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

בצל הצלב: חיי היהודים בימי הביניים באירופה הנוצרית - 13321

תאריך עדכון אחרון 16-02-2026

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 2026

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' רם בן-שלום

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: Ram.Ben-Shalom@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יום ג 14:15-15:15

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

הקורס יעסוק בהיסטוריה של היהודים שחיו, פעלו ויצרו בארצות הנצרות בימי הביניים.

קורס זה הינו חלק מקורס "בצל הסהר והצלב - חיי היהודים בימי הביניים בארצות האסלאם ובאירופה הנוצרית".

מטרות הקורס:

להכשיר את התשתית בידע ובשיטות המחקר לקורסים מתקדמים לתואר הראשון.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

לקרוא ספרות מחקר בתחום זה בכוחות עצמם ולהשוות בין גישות שונות.

דרישות נוכחות (%) :

100

שיטת ההוראה בקורס: הרצאה מלווה מצגת.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

רשימת נושאים טנטטיבית / תכנית הלימודים בקורס:

1. המסע הפרסי לארץ-ישראל: התנגשות האימפריות ודמדומי העולם הישן
2. בין נצרות ליהדות ובין תיאולוגיה לחוק - אב הכנסייה אוגוסטינוס מהיפו והקיסר יוסטיניאנוס
3. ימי הביניים בתולדות העמים ובתולדות ישראל - מהם הם ימי הביניים היהודיים?
4. עליית המרכזים החדשים במערב אירופה - איטליה, פרובנס, צרפת ואשכנז
5. הקהילה ומוסדותיה
6. ספרד המוסלמית - החצר היהודית של חסדאי אבן שפרוט בקורדובה
7. ארבעת השבויים: עליית המרכז בספרד - מיתוס ומציאות
8. תור הזהב של יהדות משמואל הנגיד ועד כיבושי המוואחידון
9. מסעי הצלב ותולדות יהודי אשכנז: מגירות תתנ"ו ועד עלילות הדם ספרד?
10. יהדות פרובנס והמהפכה של התרגומים העבריים
11. ספרד הנוצרית: הרקונקיסטה והיהודים
12. תמורות בפולמוס היהודי-הנוצרי: הוויכוחים על התלמוד בפריס ובברצלונה
13. מגורות קנ"א ועד גירוש ספרד: יהודים ואנוסים

חומר חובה לקריאה:

חומר חובה לקריאה:

1. המסע הפרסי לארץ-ישראל: התנגשות האימפריות ודמדומי העולם הישן
א. E. Horowitz, "Avarice Their than Stronger Was Jews the of Vengeance The", *Jewish Social Modern Historians and the Persian Conquest of Jerusalem in 614*, *Jewish Social Studies, New Series, Vol. 4, No. 2* (1998), pp. 1-39
ב.צ. ברס, "הכיבוש הפרסי ושלהי השלטון הביזאנטי", בתוך: צ. ברס ואחרים (עורכים), ארץ-ישראל מחורבן בית שני ועד הכיבוש המוסלמי, ירושלים תשמ"ב, א, עמ' 300-349.

2. בין נצרות ליהדות ובין תיאולוגיה לחוק – אב הכנסייה אוגוסטינוס מהיפו והקיסר יוסטיניאנוס א.ג'. כהן, כעיוור במראה. היהודי בתפיסה הנוצרית בימי הביניים, ירושלים תשס"ב, עמ' 9-65.
ב.א. לינדר, היהודים והיהדות בחוקי הקיסרות הרומית, ירושלים תשמ"ג, עמ' 13-59.
י"י יובל, "מיתוס ההגליה מן הארץ- זמן יהודי זמן נוצרי", אלפים, 29 (2005), עמ' 2-9.
3. ימי הביניים בתולדות העמים ובתולדות ישראל
א.ח"ה בן-ששון, 'ימי הביניים היהודיים – מה הם?' בתוך: הנ"ל, רצף ותמורה, תל-אביב תשמ"ד, עמ' 378 – 359.
ב.י. כ"ץ, 'מקומם של ימי הביניים בתולדות ישראל', בתוך: מ' בר-אשר (עורך), מחקרים במדעי היהדות, ירושלים תשמ"ו, עמ' 209 – 225.

4. עליית המרכזים החדשים במערב אירופה – איטליה, פרובנס, צרפת ואשכנז
א.א' גרוסמן, 'הגירת יהודים אל גרמניה והתיישבותם בה במאות ט-יא', בתוך: א' שנאן (עורך), הגירה והתיישבות בישראל ובעמים, ירושלים תשמ"ח, עמ' 109 – 128.
ב.א' גראבויס, 'דמותו האגדית של קארל הגדול במקורות העבריים של ימי הביניים', תרביץ, לו (תשכ"ז), עמ' 22 – 58.

5. ארבעת השבויים: עליית המרכז בספרד - מיתוס ומציאות

א. D. G. Cohen, "Captives Four the of Story The", *American the of Proceedings*, *Academy for Jewish Research*, 29 (1960 - 1961), pp. 55-131

6. הקהילה ומוסדותיה

א.י' בער, 'היסודות וההתחלות של ארגון הקהילה היהודית בימי הביניים', ציון, טו (תש"י), עמ' 1 – 41.
ב.ח"ה בן ששון, 'מקומה של הקהילה' – העיר בתולדות ישראל', הקהילה היהודית בימי הביניים, ירושלים תשל"ו, עמ' 7 – 23.
ג.א' גרוסמן, 'הקהילה היהודית באשכנז במאות ה-10 וה-11', בתוך: א' גרוסמן וי' קפלן (עורכים), קהל ישראל, כרך ב', ירושלים תשס"ד, עמ' 57 – 74.
ד.א' גראבויס, 'הנהגת הפרנסים בקהילות צפון צרפת במאות ה-11 וה-12', בתוך: א' גרוסמן וי' קפלן (עורכים), קהל ישראל, כרך ב', ירושלים תשס"ד, עמ' 75 – 84.

7. ספרד המוסלמית – החצר היהודית של חסדאי אבן שפרוט בקורדובה
א.א' אשתור, קורות היהודים בספרד המוסלמית, ירושלים 1977, א, עמ' 103-172.
ב.ח' שירמן וע' פליישר, תולדות השירה העברית בספרד המוסלמית, ירושלים, תשנ"ו, עמ' 99-139.

8. מסעי הצלב ותולדות יהודי אשכנז: מגזרות תתנ"ו ועד עלילות הדם
א.י' בער, 'גזירת תתנ"ו', ספר אסף, ירושלים תשי"ג, עמ' 126 – 140.
ב.ר' חזן, מסע הצלב הראשון והיהודים, ירושלים 2000, עמ' 15 – 45.
ג.מ' ברויאר, "'המוות השחור" ושנאת ישראל', בתוך: ש' אלמוג (עורך), שנאת ישראל לדורותיה,

- ירושלים תש"ם, עמ' 159 - 171.
- ד. ג. Langmuir, *Antisemitism of Definition a Toward*, Berkeley, 1990, pp. 209-236, 263-298
- ה.ר' בונפיל, 'היהודים והשטן בתודעה הנוצרית בימי הביניים', בתוך: ש' אלמוג (עורך), *שנת ישראל לדורותיה*, ירושלים תש"ם, עמ' 113 - 122.
- ו.א' לימור, *עלילת הדם*, בתוך: הנ"ל, בין יהודים לנוצרים. יהודים ונוצרים במערב אירופה עד ראשית העת החדשה, תל אביב תשנ"ח, עמ' 153-170.
9. תור הזהב של יהדות ספרד? משמואל הנגיד ועד כיבושי המוואחידון
 א. M. Sasson-Ben, "Andalus-Al: Jewry Spanish of 'Age Golden' Called-So The", in: ed. C. Cluse, *The Jews of Medieval Europe: Sefarad and Ashkenaz, Critical View*, Turnhout 2004, pp. 123-137
10. יהדות פרובנס והמהפכה של התרגומים העבריים
 א. ר' בן-שלום, יהודי פרובנס: רנסנס בצל הכנסייה, רעננה תשע"ז, עמ' 426-464, 483-510.
11. ספרד הנוצרית: הרקונקיסטה והיהודים
 א. י' בער, *תולדות היהודים בספרד הנוצרית*, תל אביב תשי"ט, עמ' 23-105.
- ב.ב. מ' אידל, "המחשבה היהודית בספרד של ימי-הביניים", בתוך: ח' בינארט (עורך), *מורשת ספרד*, ירושלים תשנ"ב, עמ' 207-223.
12. תמורות בפולמוס היהודי-הנוצרי: הוויכוחים על התלמוד בפריס וברצלונה
 א.ג' כהן, *כעיוור במראה*. היהודי בתפיסה הנוצרית בימי הביניים, ירושלים תשס"ב, עמ' 281-323.
- ב. R. Shalom-Ben, "Dispute Private and Official Between The Christian of Case The and Provençe in the Late Middle Ages", *AJS Review*, 27 (2003), pp. 23-72.
13. מגזרות קנ"א ועד גירוש ספרד: יהודים ואנוסים
 א.י' בער, *תולדות היהודים בספרד הנוצרית*, תל אביב תשי"ט, עמ' 284-325, 364-400.
- ב.ח' בינארט, "גירוש ספרד - גורמים ותוצאות", בתוך: ח' בינארט (עורך), *מורשת ספרד*, ירושלים תשנ"ב, 384 - 407.

חומר לקריאה נוספת:

חומר לקריאה נוספת:

ב' בלומנקרנץ, 'הכנסייה הרומית והיהודים', בתוך: ב' רות (עורך), *תקופת האופל*, תל-אביב תשל"ג, עמ' 42 - 59

J. Parkes, *The Conflict of the Church and the Synagogue*, New York 1934, pp. 307-344

ק' סטאו, *מיעוט בעולם נוכרי*, ירושלים תשנ"ז, עמ' 15 - 46

ש' בארון, "מלוא הריבונות האפוסטולית" ו"שעבוד היהודים" בימי הביניים', בתוך: ספר יובל ליצחק בער במלאת לו שבעים שנה, ירושלים תשכ"א, עמ' 102 - 124 (eq& הנ"ל), ממדיה העולמיים של ההיסטוריה היהודית, ירושלים תשנ"ו

D. Abulafia, 'The King and the Jews - The Jews in the Ruler's Service', in: C. Cluse

(ed.), *The Jews of Europe in the Middle Ages (Tenth to Fifteenth Centuries)*,
Turnhout 2004, pp. 43-53

F. Lotter, 'The Scope and Effectiveness Imperial Jewry Law in the High Middle Ages',
Jewish History. 4 (1989), pp. 31-58

מ' טוך, 'כלכלתה של גרמניה במאות ה-13 - 14; סביבה ומסגרת לפעילות הכלכלית של היהודים',
בתוך: נ' גרוס (עורך), יהודים בכלכלה, ירושלים תשמ"ה, עמ' 87 - 95

ח' סולוביצ'יק, הלכה, כלכלה ודימוי עצמי: המשכונאות בימי הביניים, ירושלים תשמ"ה, עמ' 9 - 24

H. Soloveitchik, 'Halakha, Taboo and the Origin of Jewish moneylending in
Germany', in: C. Cluse (ed.), *The Jews of Europe in the Middle Ages (Tenth to
Fifteenth Centuries)*, Turnhout 2004, pp. 295-303

ק' סטואו, מיעוט בעולם נוכרי, ירושלים 1997, עמ' 203 - 222

J. Shatzmiller, *Shylock Reconsidered. Jews, Money Lending and Medieval Society*,
Berkeley, Los Angeles, Oxford 1990, pp. 43-99

א' גרוסמן, 'ירושת אבות בהנהגה הרוחנית של קהילות ישראל בימי הביניים המוקדמים', ציון, נ
(תשמ"ה), עמ' 189 - 220

א' מרקוס (עורך), דת וחברה במשנתם של חסידי אשכנז, ירושלים תשמ"ז, עמ' 11 - 23, 253 - 278

י' בער, 'המגמה הדתית-החברתית של ספר חסידים', ציון, ג (תרצ"ח), עמ' 1 - 50

ח"ה בן ששון, תולדות עם ישראל בימי הביניים, תל אביב תשכ"ט, עמ' 133 - 140, 143 - 151

א' גרוסמן, חכמי אשכנז הראשונים, ירושלים תשמ"א, עמ' 416 - 440

א"א אורבך, בעלי התוספות, א, ירושלים תש"ם, עמ' 17 - 31

מ' ברויאר, 'לחקר הטיפולוגיה של ישיבות המערב בימי הביניים', בתוך: ע' אטקס וי' שלמון (עורכים),
פרקים בתולדות החברה היהודית בימי הביניים ובעת החדשה. מוקדשים לפרופסור יעקב כ"ץ, ירושלים
תש"ם, עמ' מה-נה

ע' פונקנשטיין, 'התמורות בויכוח הדת שבין היהודים לנוצרים במאה הי"ב', ציון, לג (תשכ"ח), עמ' 125
- 144

י. בער, 'לביקורת הויכוחים של ר' יחיאל מפאריז ושל ר' משה בן נחמן', תרביץ, ב (תרצ"א), עמ' 171
- 184

י' תא-שמע, 'הלכה, קבלה ופילוסופיה בספרד הנוצרית - לביקורת ספר "תולדות היהודים בספרד
הנוצרית", שנתון המשפט העברי, יח-יט (תשנ"ב-תשנ"ה), עמ' 479 - 495

א' גרוסמן, 'יצירתם ההלכתית של חכמי ספרד', בתוך: ח' ביינארט (עורך), מורשת ספרד, ירושלים
תשנ"ב, עמ' 1 - 150

מרכיבי הציון הסופי :
מבחן ממוחשב בחוות המחשבים % 100

מידע נוסף / הערות:
יתכנו שינויים בנושאי הקורס והביבליוגרפיה במהלך הסמסטר.